

מקורות הלכתיים בדבר איסור העלייה להר הבית בימינו

הקדמה ומיקוד

השבוע נעסוק באחד הנושאים החשובים המעסיקים את העולם התורני בשנים האחרונות- האם מותר או אסור לעלות להר הבית בימינו. לימודנו בנושא זה יהיה כשבוע בפני עצמו בלא קשר לנושאים שנלמדו עד כה ושילמדו אחריו לימודנו השבוע יתחלק לארבעה חלקים (ע"פ כותרות המשנה המובאות בדפי המקורות)

חלק א: קדושת מקום המקדש בחורבנו- בחלק זה נלמד על מחלוקתם של הרמב"ם והראב"ד בעניין קדושת מקום המקדש כאשר בית המקדש חרב וממילא האם מותר להיכנס למקום המקדש כולו כיום. חלק זה הינו החלק העיוני ביותר בלימודנו וע"כ יש להקדיש לו די זמן. מיקוד המקורות בחלק זה: יש ללמוד היטב את הגמ' בשבועות, וכן את המשנה במסכת מעשר שני. לאחר מכן יש לעיין היטב בגמ' במכות ולהבין את גרסת רש"י ותוס' לסוגיה ומהי מסקנת הסוגיה לפי כל אחת מהגרסאות. לאחר מכן יש ללמוד את מחלוקתם של הרמב"ם והראב"ד בסוגיה (על דברי המאירי והכפתור ופרח ניתן לדלג) לאחר מכן יש ללמוד את פירושו הרב קוק למחלוקת הנ"ל ואת פסיקת המגן אברהם להלכה במחלוקת הנ"ל (על דברי הרב גורן ניתן לדלג)

חלק ב: כניסת טמאי מתים להר הבית ולעזרה- ע"פ פסיקת הפוסקים במחלוקת בחלק הקודם שישנה קדושה למקום המקדש גם בזמן הזה נלמד בחלק זה עד היכן ניתן להיכנס במקום המקדש לטמאים מטומאות שונות. מיקוד המקורות בחלק זה: יש ללמוד את הגמ' בפסחים וכן את דברי הרמב"ם (על המשניות בכלים והגמ' יבמות ניתן לדלג) יש להעזר במפה בנספח ג להבנת חלק זה היטב.

חלק ג: חישוב שטח הר הבית והעזרה ומיקומם בימינו- לאחר שראינו בחלק הקודם מי יכול להיכנס להר הבית ולעזרה נלמד בחלק זה היכן ממוקמים הר הבית והעזרה בתוך השטח המכונה בימינו הר הבית. יש לראות את כל המקורות בחלק זה בפרט להבין את מחלוקת הרמב"ם והרא"ש בפירוש המשנה במידות. כ"כ יש ללמוד במתינות את דברי הרדב"ז שהינם מרכז הלימוד של חלק זה ניתן להיעזר במפות שבנספחים ב ג לצורך הבנת דבריו. (אם הזמן קצר, ניתן לדלג על דברי דרך הקודש, הרב קורן, והרב גורן)

חלק ד: מצוות מורא מקדש- בחלק זה נלמד מהי מהות מצוות מורא המקדש, וכיצד מצווה זו קשורה לעליה להר הבית בזמן הזה. מיקוד המקורות בחלק זה: יש ללמוד את כל המקורות בחלק זה למעט דברי הגמ' בברכות.

נספח א: אוזרת הרבנות הראשית מפני כניסה להר הבית

נספח ב: מפת הר הבית של ימינו

נספח ג: מפת הר הבית והמקדש בבנינו

קדושת מקום המקדש בחורבנו

1. תלמוד בבלי מסכת שבועות דף טז עמוד א

א"ר אליעזר: שמעתי, כשהיו בונין בהיכל, עשו קלעים להיכל וקלעים לעזרות, אלא שבהיכל בונין מבחוץ, ובעזרות בונין מבפנים; אמר רבי יהושע: שמעתי, שמקריבין אף על פי שאין בית, אוכלין קדשי קדשים אף על פי שאין קלעים, קדשים קלים ומעשר שני - אף על פי שאין חומה, מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא; לאו מכלל דר' אליעזר סבר: לא קידשה לעתיד לבא. א"ל רבינא לרב אשי: ממאי? דלמא דכולי עלמא - קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא, ומר מאי דשמיע ליה קאמר, ומר מאי דשמיע ליה קאמר! וכי תימא, קלעים לר' אליעזר למה לי? לצניעותא בעלמא

2. משנה מסכת מעשר שני פרק א משנה ה

הלוקח מים ומלח ופירות המחוברים לקרקע או פירות שאינן יכולין להגיע לירושלם לא קנה מעשר הלוקח פירות שוגג יחזרו דמים למקומן מזיד יעלו ויאכלו במקום ואם אין מקדש ירקבו:

3. תלמוד בבלי מסכת מכות דף יט עמוד א

רבי יוסי אומר שלשה דברים משום שלשה זקנים, רבי ישמעאל אומר: יכול יעלה אדם מעשר שני בזמן הזה בירושלים ויאכלנו? ודין הוא: בכור טעון הבאת מקום, ומעשר שני טעון הבאת מקום, מה בכור אינו אלא בפני הבית, אף מעשר אינו אלא בפני הבית! מה לבכור - שכן טעון מתן

דמים ואימורין לגבי מזבח, בכורים יוכיחו! מה לבכורים - שכן טעונים הנחה, ת"ל: ואכלת [שם] לפני ה' אלהיך וגו', מקיש מעשר לבכור, מה בכור אינו אלא לפני הבית, אף מעשר אינו אלא לפני הבית; ואם איתא, ליפרוך: מה לבכורים שכן טעונים קרייה והנחה. א"ר אשי: נהי דעיכובא ליכא, מצוה מי ליכא? ולימא: מצוה, וליפרוך! אלא אמר רב אשי: כיון דאיכא בכורי הגר, דבעי למימר אשר נשבע [ה'] לאבותינו ולא מצי אמר, לא פסיקא ליה. וליהדר דינא ותיתי במה הצד! משום דאיכא למיפרך: מה להצד השהו שבהן שכן יש בהן צד מזבח. ומאי קסבר? אי קסבר: קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא, אפי' בכור נמי! אי קסבר: קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא, אפילו בכור נמי תבעי! אמר רבינא, לעולם קסבר: קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא, והכא בבכור שנזרק דמו חורבן הבית וחרב הבית ועדיין בשרו קיים, ומקשינן בשרו לדמו, מה דמו במזבח אף בשרו במזבח, ומקיש מעשר לבכור.

4. תוספות מסכת מכות דף יט עמוד א

ואי סבר לא קדשה אפילו בכור נמי תיבעי - כך גרסת רש"י דמוקי ליה בבכור שנשחט ונזרק דמו קודם חורבן דההוא הוי דומיא דמעשר כדפ"ה... אבל קשה לגירסא זו דאמרינן למסקנא דלא קדשה אם כן מאי מיבעי לעיל יעלה פשיטא דלא יעלה בירושלים יותר משאר עיירות כיון דלא קדשה ותו גבי בכור נמי למה לי היקשא דבשרו לדמו תיפוק ליה דבלאו ההיקשא דהיכא דאכיל הוי להו כחוץ לחומה כיון דלא קדשה והוי ליה כאוכל קדשים בחוץ... לכן צריך לומר דגריס לעיל ואי סבר לא קדשה מעשר נמי והכי פירושא אפילו מעשר נמי לא יהא מתאכיל בירושלים כלל בלא פדיון דלא הוי כלל לפני ה' אלהיך ואין לתמוה אי לא קדשה אם כן לא משכחת מעשר דקדושת הארץ בטלה דודאי קדושת בית לא קידשה אבל קדושת הארץ קדשה לעתיד לבא לענין מעשרות ולא תליא הא בהא אבל הכא מיירי שאין המזבח כלל בנוי וגריס לעולם קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא וטעמא דבכור לאו משום קדושת הארץ אלא משום דאתקש בשרו לדמו דבעינן שיהא המזבח קיים בשעת אכילת בשרו הלכך כל כמה דילפינן דבכור לא מתאכיל מעשר נמי לא מתאכיל בלא פדיון

5. רמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ו הלכות יד - טז

כל מקום שלא נעשה בכל אלו וכסדר הזה אין קדוש גמור וזה שעשה עזרא שתי תודות זכרון הוא שעשה לא במעשיו נתקדש המקום שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותומים, ובמה נתקדשה בקדושה ראשונה שקדשה שלמה שהוא קידש העזרה וירושלים לשעתו וקידשן לעתיד לבא. +/השגת הראב"ד/ בקדושה ראשונה שקדשה שלמה. א"א סברת עצמו היא זו ולא ידעתי מאין לו ובכמה מקומות במשנה אם אין מקדש ירקב ובגמ' אמרו דנפול מחיצות אלמא למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא לא חלק בין מקדש לירושלים לשאר א"י ולא עוד אלא שאני אומר שאפילו לרבי יוסי דאמר קדושה שנייה קדשה לעתיד לבא לא אמר אלא לשאר א"י אבל לירושלים ולמקדש לא אמר לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קידוש אחר עולמי בכבוד י"י לעולם כך נגלה לי מסוד ה' ליראיו לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת. +

לפיכך מקריבין הקרבנות כולן אף על פי שאין שם בית בנוי, ואוכלין קדשי קדשים בכל העזרה אף על פי שהיא חריבה ואינה מוקפת במחיצה ואוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל ירושלים אף על פי שאין שם חומות שהקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא. ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא, ובקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא, לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה, והרי הוא אומר והשמתי את מקדשיכם ואמרו חכמים אף על פי ששוממין בקדושתן הן עומדים אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש ונפטרה מן התורה ומעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל, וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה הוא מקודש היום ואף על פי שנלקחה הארץ ממנו וחייב בשביעית ובמעשרות על הדרך שביארנו בהלכות תרומה.

6. בית הבחירה למאירי מסכת שבועות דף טז עמוד א

ויראה לי שהדברים מתחלקין לפי הענינים ואין בזה חלוק בין ירושלם ומקדש לשאר הארץ וכל שיראה מן הסוגיות שקדשה לעתיד אף בשאר הארץ נאמרה ולענין ליאסר בבמות אף לאחר חורבנה וכל שאתה מוצא מכח הסוגיות שלא קדשה לעתיד אף ירושלם בכלל כל הארץ ולענין שמותר לזרוע בשביעית ושפטורין [מן] המעשרות וכן שהוצרכה להתקדש בימי עזרא ירושלם בתודות ושיר והעזרה בשירי מנחה והארץ כלה במאמ' ובחזקה שמחזיקין בה בתורת ארץ ישראל הא קדושה שניה שבימי עזרא נתקדשה בכל אלו באחת מאלו שהרי בימי עזרא לא סמך על קדוש ראשון ואעפ"כ קדשה שלא באורים ותומים ושלא במלך ומ"מ צריכה להתקדש בכל מה שאפשר ומעתה אין מקריבין אא"כ יש בית וכן

בכלם וגדולי המפרשי כתבו בהגהותיהם שאף בקדושה שניה לא נאמרה אלא לשאר ארץ ישראל אבל ירושלים ומקדש יודע היה עזרא שעתידין להשתנות ולהתקדש בכבוד עולמי והנכנס עכשיו לשם אין בו כרת והמנהג פשוט ליכנס שם לפי מה ששמענו וכן יראה שלא לאכול מעשר שני במקום שאין חומות ממה שכתבנו בהרבה מקומות בענין מחיצה לאכול ומחיצה לקלוט:

7. ספר כפתור ופרח פרק ו

מסכת יבמות פרק קמא (ז, ב) מאי (עיר) [חצר] חדשה, שחדשו דברים ואמרו טבול יום אל יכנס למחנה לוי. אם כן אין לנו לקרב מפתח הר הבית ולפנים כי משם והלאה הוא מחנה לוי, וכדאיתא בתוספתא לעיל, ועדיין נאריך בזה בג"ה. כתב הר"ם ז"ל הלכות בית הבחירה פרק ו' (הט"ז) ולמה אני אומר במקדש ובירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא, ובקדושת שאר ארץ ישראל לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבא לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה והרי הוא אומר (ויקרא כו, לא) והשמותי את מקדשיכם, ואמרו חכמים אף על פי ששוממין בקדושתן הן עומדין. אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים, וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש ונפטרת מן התורה מן המעשרות ומן השביעית שהרי אינה ארץ ישראל. וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה, ולפיכך כל מקום שהחזיקו בו עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה, הרי הוא מקודש היום, ואף על פי שנלקחה הארץ ממנו, וחייב בשביעית ובמעשרות על דרך שבארנו בהלכות תרומה. והכי איתא פרק השוחט והמעלה בחוץ (זבחים קז, ב) המעלה בחוץ בזמן הזה רבי יוחנן אמר חייב, קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא.

8. שו"ת משפט כהן (ענייני ארץ ישראל) סימן צו

אלא שבדאי ענין מיוחד יש בקדושת מקום המקדש, משא"כ בשאר מיני קדושות הגוף. והיא משום שיש כאן שתי קדושות מורכבות זו בזו: קדושת המקום וקדושת המחיצות, ולכתחילה אין להן ציור זה בלא זה, שהבנין בלא המקום הנבחר ע"פ ד' לא חלה עליו קדושת בית עולמים, וכן המקום בלא הבנין ג"כ לא חלה עליו הקדושה. ע"כ לשעתו ודאי ה' צורך לשני הענינים, המקום והבנין, אלא שבזה נחלקו תנאי: אם קדושה ראשונה, שקדשה לשעתה, ע"י צירוף הבנין אל המקום, שנצטרפו אז בשעת הבנין וזמן עמידתו שני חלקי הקדושה ביחד, קדשה ג"כ לע"ל, שהומשכה הקדושה הזאת גם כשחרב הבנין ונתבטלו המחיצות, והיינו שזה התנאי של צורך המחיצות אל הבנין ה' רק לשעתו, אבל אח"כ קדשה לע"ל גם בלא הבנין, או שמא קדשה לשעתה דוקא עם הבנין ולא קדשה לע"ל, שאין ציור קדושת המקום בלא קדושת הבנין. ועפ"ז ניהא מה שמדמין בגמ' קדושת המחיצות של בתי ערי חומה לקדושת המקדש, שהוא משום ששתיהן תלויות בזה, אם קדושת הבנין היתה צריכה רק לשעתה, שלא ה' אפשר לקדושה לחול על המקום בלא בנין, ומ"מ אחרי שכבר חלה הקדושה ע"י צירוף הבנין אל המקום אין הבנין עצמו נושא את הקדושה, עד שנאמר שהקדושה מתבטלת בביטול הבנין, או שמא הקדושה היא דוקא צריכה גם לקיומה אל הבנין כמו שהיתה צריכה לו לשעתה, כשהתחילה לחול, וא"כ לא קדשה לע"ל. ועפ"ז מסתבר יותר, שגם לדעת הראב"ד, שכ' בהשגה בפ"ו מה' בהב"ח, דעזרא, ע"י מה שה' יודע, שעתידין ביהמ"ק להתקדש קדושה עולמית בכבוד ד', לא כיון להמשיך את הקדושה של המחיצות אחר שנתבטלו, הוא דוקא די"ל שלא תה' הקדושה בכל שלמותה לחיוב כרת, אבל נשארה הקדושה עכ"פ לאיסור לאו ועשה. והוא כה"ג דאמרינן בפסחים י"ג ומנחות ע"ט, בשני דברים המתירים, אליבא דרבי, דס"ל שהן מעלין זה בלא זה, שהוא קדוש ואינו קדוש, והיינו שע"י החלק האחד ג"כ נשאר בו חלק של הקדושה הראשונה, ומשו"ה אמר הראב"ד רק שחיוב הכרת נפקע ע"י החורבן, אבל לא האיסור... אמנם מלבד ענין הדרשא דהאי קרא, בהטעמתו ליסוד זה של קיום קדושת המקום מפני השכינה, הלא לגוף הדין לשונו של הראב"ד בהשגתו, שאמר הנכנס לשם אין בו כרת, ברור משמיענו את דעתו, דדוקא כרת הוא דליכא, אבל איסורא איכא. שהרי אפי' בלשון של התנאים ושל האמוראים בכל מקום שנאמר על איסור שאין בו כרת הלא ידוע הוא, שהכונה היא תמיד כרת אין בו אבל איסור יש בו... הלא הראב"ד, בתור פוסק, אם ה' עולה בדעתו, שהיתר הוא, חלילה, להכנס בזה"ז בטומאה למקום המקדש, לא ה' כותב לשון שמבואר מדבריו שאיסורא איכא אלא שאין בו כרת, אלא ה' כותב פשוט שמותר להכנס בזה"ז, ואם ה' כונתו בלשון זה לומר שמותר בזה"ז להכנס למקומות היותר חמורים שהם באיסור כרת ה' כותב מפורש שמותר להכנס בזה"ז בטומאה גם לבית קדשי הקדשים.

9. הר הבית הרב גורן עמ' 114

והנה על אף כל מה שהוכחנו מן התלמוד, המדרשים והראשונים נגד דעתו של מרן הגרא"ה קוק זצ"ל יש להדגיש ולומר ברורות כי כל הדברים שהעלינו עד כה ואשר מרן הגרא"ה קוק זצ"ל מאריך בהם ומחמיר גם לדעת הראב"ד על הכניסה של טמאי מתים למקום הקודש אינו אלא למקום המקדש או במקום שהוא ספק מקום המקדש שם נאסרו הטמאים כולם להכנס לדעת הרמב"ם באיסור כרת ומטעם ספק כרת אין להכנס

למקום אשר יש בו ספק מקום המקדש ואיסור מטמא מקדש גם בזמן הזה למרות עדות המאירי שמעיד על הנוהג בימיו להכנס למקום המקדש ועל אף העובדות ההיסטוריות הרבות המעידות שבמשך מאות בשנים ואולי כאלף שנה נהגו להתפלל במקום המקדש לאחר החורבן כפי שיטת הראב"ד אין אנו באים בספר זה לדון ולא לנסות למצוא היתר כל שהוא להיכנס למקום המקדש שבהר הבית בניגוד לשיטת הרמב"ם

10. מגן אברהם סימן תקסא ס"ק ב

הרואה ירושלים - פסק הרמב"ם פ"ו מהלכות בית הבחירה שקדושת העזרה וירושלים קדשה לעתיד לבוא ועיין ביבמות דף פ"ב בתוס', והראב"ד הקשה דכמה מקומות במשנה אמרינן ואם אין מקדש ירקב וכו' אלא ע"כ לא קדשה לפיכך הנכנס עתה לשם אין בו כרת עכ"ל וכו' בכ"מ שזהו ודאי קושיא היא שהרי רבינו פסק כן בפ"ז מהלכות מעשר שני עכ"ל ול"נ דהרמב"ם ס"ל כג"י התוספו' במכות דף י"ט דאפי' למ"ד קדש' ל"ל בכור ומעש' לא מתאכלי ע"ש וא"כ דברי הרמב"ם שרירין וקיימים והנכנס עתה למקו' המקדש חייב כרת שכולנו טמאי מתי' וכ"מ בשבועות דף י"ד ע"ב בתו' ונעלם כו' וכ"כ בס"הת וכ"כ באגודה בשבועות:

כניסת טמאי מתים להר הבית ולעזרה

11. משנה מסכת כלים פרק א משניות ו- ט

עשר קדושות הן ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות ומה היא קדושתה שמביאים ממנה העומר והבכורים ושתי הלחם מה שאין מביאים כן מכל הארצות:

עירות המוקפות חומה מקודשות ממנה שמשלחים מתוכן את המצורעים ומסבבין לתוכן מת עד שירצו יצא אין מחזירין אותו:

לפנים מן החומה מקודש מהם שאוכלים שם קדשים קלים ומעשר שני הר הבית מקודש ממנו שאין זבים וזבות נדות ויולדות נכנסים לשם החיל מקודש ממנו שאין עובדי עובדי כוכבים וטמא מת נכנסים לשם עזרת נשים מקודשת ממנו שאין טבול יום נכנס לשם ואין חייבין עליה חטאת עזרת ישראל מקודשת ממנה שאין מחוסר כפורים נכנס לשם וחייבין עליה חטאת עזרת הכהנים מקודשת ממנה שאין ישראל נכנסים לשם אלא בשעת צרכיהם לסמיכה לשחיטה לתנופה:

בין האולם ולמזבח מקודש ממנה שאין בעלי מומין ופרועי ראש נכנסים לשם ההיכל מקודש ממנו שאין נכנס לשם שלא רחוק ידים ורגלים קדש הקדשים מקודש מהם שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביום הכפורים בשעת העבודה אמר רבי יוסי בחמשה דברים בין האולם ולמזבח שוה להיכל שאין בעלי מומין ופרועי ראש ושתויי יין ושלא רחוק ידים ורגלים נכנסים לשם ופורשין מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה:

12. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף סז עמוד א

מצורע שנכנס לפנים ממחיצתו - בארבעים. זבין וזבות שנכנסו לפנים ממחיצתן - בארבעים. וטמא מת מותר ליכנס למחנה לוייה. ולא טמא מת בלבד אמרו, אלא אפילו מת עצמו. שנאמר ויקח משה את עצמות יוסף עמו, עמו - במחיצתו

13. תלמוד בבלי מסכת יבמות דף ז עמוד ב

מצורע שחל שמיני שלו בערב הפסח, וראה קרי בו ביום וטבל, אמרו חכמים: אף על פי שאין טבול יום אחר נכנס - זה נכנס, מוטב שיבא עשה שיש בו כרת וידחה עשה שאין בו כרת; ואמר ר' יוחנן: דבר תורה אפי' עשה לית ביה, שנאמר: ויעמוד יהושפט בקהל יהודה לפני החצר החדשה, מאי, חצר החדשה? אמר (ר' יוחנן), +מסורת הש"ס: [רבי+] שחדשו בה דברים, ואמרו: טבול יום לא יכנס למחנה לוייה

14. רמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ז הלכות יא, טו- כב

שלש מחנות היו במדבר, מחנה ישראל והוא ארבע מחנות ומחנה לוייה שנאמר בה וסביב למשכן יחנו, ומחנה שכינה והוא מפתח חצר אהל מועד ולפנים, וכנגדן לדורות, מפתח ירושלים עד הר הבית כמחנה ישראל, ומפתח הר הבית עד פתח העזרה שהוא שער ניקנור כמחנה לוייה, ומפתח העזרה ולפנים מחנה שכינה, והחיל ועזרת הנשים מעלה יתירה בבית עולמים.

הר הבית מקודש ממנה שאין זבין וזבות נדות ויולדות נכנסין לשם, ומותר להכניס המת עצמו להר הבית ואין צריך לומר טמא מת שהוא נכנס לשם.

החיל מקודש ממנו שאין עכו"ם וטמא מת ובוועל נדה נכנסים לשם. +/השגת הראב"ד/ החיל מקודש. א"א אף זה מדבריהם. +

עזרת הנשים מקודשת מן החיל שאין טבול יום נכנס לשם, ואיסור זה מדבריהם אבל מן התורה מותר לטבול יום להכנס למחנה לוייה, וטמא מת שנכנס לעזרת הנשים אינו חייב חטאת.

עזרת ישראל מקודשת מעזרת נשים שאין מחוסר כפורים נכנס לשם, וטמא שנכנס לשם חייב כרת.
עזרת הכהנים מקודשת ממנה, שאין ישראל נכנסין לשם אלא בשעת צרכיהם לסמיכה ולכפרה ולשחיטה ולתנופה.
בין האולם ולמזבח מקודש ממנה שאין בעלי מומין ופרועי ראש וקרועי בגדים נכנסין לשם.
ההיכל מקודש מבין האולם ולמזבח, שאין נכנס לשם אלא רחוק ידיים ורגלים.
בית קדש הקדשים מקודש ממנו שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביוה"כ בשעת העבודה.

חישוב שטח הר הבית והעזרה ומיקומם בימינו

15. משנה מסכת מידות פרק ב משנה א

הר הבית היה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה רובו מן הדרום שני לו מן המזרח שלישי לו מן הצפון מיעוטו מן המערב מקום שהיה רוב מדתו שם היה רוב תשמישו:

16. משנה מסכת מידות פרק ה משניות א-ב

כל העזרה היתה אורך מאה ושמונים ושבע על רחב מאה ושלושים וחמש מן המזרח למערב מאה ושמונים ושבע מקום דריסת ישראל אחת עשרה אמה מקום דריסת הכהנים אחת עשרה אמה המזבח שלשים ושתים בין האולם ולמזבח עשרים ושתים אמה ההיכל מאה אמה ואחת עשרה אמה לאחורי בית הכפורת:

מן הצפון לדרום מאה ושלושים וחמש הכבש והמזבח ששים ושתים מן המזבח לטבעות שמונה אמות מקום הטבעות עשרים וארבע מן הטבעות לשלחנות ארבע מן השלחנות ולנגסין ארבע מן הנגסין לכותל העזרה שמנה אמות והמותר בין הכבש לכותל ומקום הנגסין:

17. רמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ה הלכה ו

העזרה לא היתה מכוונת באמצע הר הבית, אלא רחוקה מדרום הר הבית יתר מכל הרוחות וקרובה למערב יתר מכל הרוחות, ובינה ובין הצפון יתר ממה שבינה ובין המערב, ובינה ובין המזרח יתר ממה שבינה ובין הצפון.

18. פירוש הרא"ש מידות פרק ב משנה א

ורובו מן הדרום - רוב בניין הלשכות היו בדרומו של ת"ק על ת"ק והיינו דכתיב ביחזקאל (מב, ו) ויניחני אל הר גבוה מאוד ועליו כמבנה עיר מנגב שהיה מבונה הבניין עליו מנגב כההיא דדרשינן פרק ז דסוטה וחרבון שבע שנים נבנתה, והא דכתיב (תהלים מח, ג) ירכתי צפון קרית מלך רב, לפי שמקום שחיטת קדשי קדשים בצפון.
שני לו מן המזרח - כמו שני למלך שהוא שפל ממנו וכך לא הייתה המזרח מבונה כמו הדרום וכן הצפון שפל מן המזרח והמערב מן הצפון

19. שו"ת רדב"ז חלק ב סימן תרצא

שאלת ממני אודיעך דעתי אם מותר ליכנס לעליות הבנויות סביב לבית המקדש שהן בולטות לתוך המקדש על גבי זיזין וגיוזוטראות/וגוזוטראות/ לפי שראית שנהגו בזה היתר ואין מוחה בידם.

תשובה דע שלא כל העליות שוות ולא כל הרוחות שוות וצריך אומד יפה לראות אי זו מותרות ואי זו אסורה וזה כי הדבר ברור שתחת הכיפה שם אבן השתיה בלי ספק הנקרא אצלם אלסכרא וא"ת דהא תנן אבן היתה שם מימות נביאים הראשונים ושתיה שמה גבוהה מעל הארץ ג' אצבעות ועליה הארון נתון ועתה שאלנו את פיהם ואמרו שהיא גבוהה מקרקעית הכיפה ג' /לעיל בסי' תרלט כ' ב' /קומות ואנו רואין מבחוץ שעולים לכיפה במדרגות הרבה כבר כתבתי על זה בתשובה /לעיל סי' תרלט /שקרקעית הבית חפרו אותו כמה פעמים לגלות היסודות ולכן הוא נמוך הרבה ממה שהיה מקודם תדע דהא תנן בכמה דוכתי שהר הבית היה גבוה מירושלם והשתא הדבר הוא להפך. עוד אמרו העכו"ם שיש תחת הכיפה מערה ושהמלכים הראשונים רצו לדעת מה היה שם ושלישלו בני אדם לתוכה ומתו וסגרו אותה ומלאוה עפר עד היום הזה אין אדם יודע מה יש שם וקרוב אצלי שנאמר להם או שמעו שהארון גנוז שמה ולפיכך היו חופרים אלו /אולי /מצאו אותו ולכן הושפל קרקעית הבית ונתגלה

אבן השתיה. גם שמעתי שהמלכים שעברו חפרו שם למצוא יסוד האבן הזאת ולא מצאו מ"מ אין ספק כי האבן הזאת אשר תחת הכיפה היא אבן השתיה אשר עליה היה הארון בבית קדש הקדשים לצד מערב. הילכך מי שעולה בעליות אשר לרוח מערב או הנכנס לראות מהפתח אשר לצד מערב צריך לשער שיהיה בינו לבין הכיפה יותר מאחז עשר אמה שכך היה בין כותל מערבי של העזרה לכותל ההיכל ועובי הכותל כי הכותלים נתקדשו שיערתי שאין בכל הפתחים יותר קרוב לכיפה מאותו הפתח הקטן אשר משמאל לבאבאל קטאנין / לשער מוכרי הכותנה / ולכן צריך ליזהר מן העליות אשר על אותו פתח וכבר שמעתי על קצת חכמים שלא היו רוצין ליכנס בשוק אל קטאנין וזו חומרא יתירה כי אני שיערתי שיש משם עד הכיפה יותר מ"א אמה ואפשר שהטעם הוא מפני שהיא משוכה קצת לצד צפון כאשר נבאר בע"ה ואם העליות הם בצד צפון צריך לשער מכותל מערבי לצד המזרח באורך קפ"ז אמות כל העליות הבנויות באורך זה הם בנויות על אורך העזרה ממזרח למערב וכל העליות הבנויות חוץ מאורך זה לצד מזרח או לצד מערב אינם בכלל האיסור. ולענין הרוחב כבר ידעת כי רוחב העזרה מצפון לדרום הם קל"ה אמה וכבר הנראה לעין כותל הדרום במקומו הראשון הוא שהרי העומד בקרן דרומית מזרחית רואה כי משם לצד דרום הוא עמק יהושפט ולא היתה העזרה נמשכת לצד דרום אלא עד שם גם כי אבני היסוד ההוא הם אבנים גדולות מורה שהוא בנין קדמון וא"כ סוף בנין הנקרא מדרש שלימה / שלמה / לצד הדרום הוא סוף העזרה אלא שהוא חוץ מקפ"ז אמה אשר ממזרח למערב והוא מכלל הר הבית ועד היום בנוי כיפין על גבי כיפין מ"מ למדנו כי הכותל ההוא בעצמו היה כותל העזרה אשר לצד דרום וא"כ צריך לשער אם העליות אשר כנגד כותל זה לצד צפון רחוקים מכותל זה קל"ה אמה אינם בכלל העזרה ואני שיערתי שיש בין כותל זה של צד דרום עד הבתים והעליות אשר בניות / בנויות / לצד צפון יותר מקל"ה אמה ואינם בכלל הקדש ומותר ליכנס להם... ואם העליות בנויות לצד מזרח הנה נתבאר כי הכותל המזרחי אשר היא בנוי עתה הוא כותל הר הבית המזרחי לפי שמשם והלאה הוא הר הזיתים. ועוד כי שערי רחמים הם באותו כותל וכתב בעל כפתור ופרח שהם שערים שהיו נכנסים בהן והאבלים / האבלים / והחתנים וכל הבתים והעליות אשר בצד מזרח מותר להכנס לשם שהרי מכותל הר הבית המזרחי עד כותל העזרה המזרחי יש שי"ג אמה וטמא מת מותר להכנס בהר הבית. ואם יש עליות בכותל דרומי באורך קפ"ז אמות מן המערב אל המזרח הרי הם בכלל הקדש ודרך כלל אני אומר כי הבתים או העליות אשר לצד צפון וצד מזרח אין בהם ספק אצלי ומותר ליכנס להם אם לא תהיה בולטת הרבה לתוך המקדש דאז צריך אומד וכן אותם של צד דרום ומערב צריכין אומד... הנה כתבתי לך טעם המנהג אבל אתה תהיה מן הנזהרים ולא תכנס לא לבית ולא לעלייה אם לא תהיה רחוקה מהכיפה הרבה.

20. דרך הקודש לרבי חיים אלפנדרי

והנה היום לא ידענו מציאות אבן השתיה הזאת כיצד היא עומדת, כי הגויים פיהם דבר שוא, זה אומר בכה שהיא גבוה מן הארץ ותלויה באויר, וזה הפך התלמוד, עד שקיף וירא ה' משמים תתגלה מלכותו עלינו

21. הרב זלמן מנחם קורן - מעלין בקודש ד'

דברי הרדב"ז כשלעצמם אינם צריכים חיזוק, אך מכל מקום תורה היא וללמוד אנו צריכים, והוא באמת לא פירש על סמך מה קבע מה שקבע, ואשר על כן חקרתי בהרחבה נקודה זו בספרי "הצרות בית ה' ושם הוכחתי בראיות מוצקות המספיקות על פי ההלכה, שאין לזוז כלל מדבריו, ואין ממש בדברי החוקרים שניסו לערער על זה.

22. הר הבית הרב גורן עמ' 15

ואם בדעתנו לחשוש לדברי הרדב"ז אסור לנו להכנס לרחבת הכותל המערבי כי אם הכותל הוא חומת העזרה רחבת הכותל דינה כהר הבית וכל המגבלות הלכתיות של הר הבית חלות עליה

23. שו"ת מנחת יצחק חלק ה סימן א

ומה דקמן מדברי הרדב"ז, דנקט לודאי, שהסלע העומד בבית תפילתם בעוה"ר, היא אבן השתי, וא"כ הרי יכולין לחשוב עי"ז כל הגבולין, כפי מה דאיתא (במס' מדות), אבל חוץ ממה דסותר עצמו הרדב"ז, מיני' ובי' (בס' תרצ"א) שם, במש"כ אח"ז, כי הכותל ההוא בעצמו, ה' כותל העזרה אשר לצד דרום עיין שם, והבן, עוד, הרי חלקו הרבה גדולים להדיא על הרדב"ז בזה, וס"ל דאין לסמוך ע"ז לקולא, אלא כל השטח קאי בספק כרת, אף משום טומאה לבד.

מצוות מורא מקדש

24. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף סב עמוד ב- דף סג עמוד א

לא יכנס אדם להר הבית במקלו כו'. מאי קפנדריא? אמר רבא: קפנדריא כשמה. ורב חנא בר אדא משמיה דרב סמא בריה דרב מרי אמר: כמאן דאמר אינש אדמקיפנא אדרי - איעול בהא. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: הנכנס לבית הכנסת על מנת שלא לעשותו קפנדריא - מותר לעשותו קפנדריא. רבי אבהו אמר: אם היה שביל מעיקרו - מותר. אמר רבי חלבו אמר רב הונא: הנכנס לבית הכנסת להתפלל - מותר לעשותו קפנדריא שנאמר ובבא עם הארץ לפני ה' במועדים וגו'. ורקיקה מקל וחומר. אמר רב ביבי אמר רבי יהושע בן לוי: כל הרוקק בהר הבית בזמן הזה - כאילו רוקק בבת עינו, שנאמר והיו עיני ולבי שם כל הימים. אמר רבא: רקיקה בבית הכנסת - שריא, מידי דהוה אמנעל. מה מנעל, בהר הבית - אסור, בבית הכנסת - מותר, אף רקיקה - בהר הבית הוא דאסור, בבית הכנסת שרי. אמר ליה רב פפא לרבא, ואמרי לה רבינא לרבא, ואמרי לה רב אדא בר מתנא לרבא: אדיליף ממנעל, נילף מקפנדריא! - אמר ליה: תנא יליף ממנעל, ואת אמרת מקפנדריא! מאי היא? דתניא: לא יכנס אדם להר הבית לא במקלו שבידו, ולא במנעלו שברגלו, ולא במעות הצרורים לו בסדינו, ובפונדתו מופשלת לאחוריו, ולא יעשנה קפנדריא, ורקיקה מקל וחומר ממנעל, ומה מנעל שאין בו דרך בזיון אמרה תורה של נעליך מעל רגליך רקיקה שהיא דרך בזיון - לא כל שכן. רבי יוסי בר יהודה אומר: אינו צריך, הרי הוא אומר כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק, והלא דברים קל וחומר: ומה שק שאינו מאוס לפני בשר ודם - כך, רקיקה שהיא מאוסה, לפני מלך מלכי המלכים - לא כל שכן? - אמר ליה, אנא הכי קאמינא: נימא הכא לחומרא והכא לחומרא, ואימא: הר הבית דאסור במנעל - לילפא ממנעל, אבל (ב"ה) + מסורת הש"ס: [בית הכנסת] + דשרי במנעל, אדיליף ממנעל ולהיתר - נילף מקפנדריא ולאסור! - אלא אמר רבא: כי ביתו. מה ביתו, אקפנדריא - קפיד אינש, ארקיקה ומנעל - לא קפיד אינש, אף בית הכנסת: קפנדריא הוא דאסור, רקיקה ומנעל - שרי.

25. תלמוד בבלי מסכת יבמות דף ו עמוד ב

ואי זו היא מורא מקדש? לא יכנס אדם בהר הבית במקלו, במנעלו, בפונדתו, ובאבק שעל גבי רגליו, ולא יעשנו קפנדריא, ורקיקה מק"ו; ואין לי אלא בזמן שבהמ"ק קיים, בזמן שאין בהמ"ק קיים מנין? ת"ל: את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו, מה שמירה האמורה בשבת לעולם, אף מורא האמורה במקדש לעולם.

26. פירוש המשנה לרמב"ם מסכת ברכות פרק ט משנה ה

ומקלו, מטוהו. ואפונדתו, בגד שאדם לובשו על בשרו להזיע בו שלא יתלכלכו בגדיו העליונים בזיעה, ואין דרך שום אדם לצאת בו לבדו אלא עד שילבש עליו בגד אחר. ובאור קפנדריא, שיעשהו מעבר לקרב הדרך, כגון שיכנס בפתח זה ויצא בפתח אחר שכנגדו כדי שיגיע לאיזה מקום, לפי שאסור להכנס לכתחלה לאותו ההר הנכבד אלא לאיזה ענין מעניני העבודה. ואמרו ורקיקה מקל וחומר, ביאורו שתיאסר הרקיקה באותו ההר בדרך קל וחומר, ומה אם מנעל שעשוי להגנה שהוא מגן על הרגל אסור להכנס בו לאותו ההר, קל וחומר שתיאסר הרקיקה שהיא דבר מגועל.

27. רמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ז הלכות א-ב, ז

מצות עשה ליראה מן המקדש שנאמר ומקדשי תיראו, ולא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שצוה על יראתו. ואי זו היא יראתו לא יכנס אדם להר הבית במקלו או במנעל שברגליו או באפונדתו או באבק שעל רגליו או במעות הצרורין לו בסדינו ואין צ"ל שאסור לרוק בכל הר הבית אלא אם נזדמן לו רוק מבליעו בכסותו, ולא יעשה הר הבית דרך שיכנס מפתח זו ויצא מפתח שכנגדה כדי לקצר הדרך אלא יקיפו מבחוץ, ולא יכנס לו אלא לדבר מצוה. אף על פי שהמקדש היום חרב בעונותינו חייב אדם במוראו כמו שהיה נוהג בו בבניינו, לא יכנס אלא למקום שמותר להכנס לשם ולא ישב בעזרה ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח שנאמר את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו, מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם שאע"פ שחרב בקדושתו עומד.

28. כסף משנה הלכות בית הבחירה פרק ז הלכה ב

ואיזהו יראתו וכו' עד אלא יקיפו מבחוץ. שם ובפרק הרואה (דף נ"ד). ומ"ש ולא יכנס לו אלא לדבר מצוה. בפרק בני העיר (דף כ"ח:): אמרינן הכי לגבי בית הכנסת וכ"ש לבית המקדש:

29. שו"ת יביע אומר חלק ה - יורה דעה סימן כו

ולכן אסור להכנס בזה"ז להר הבית אפילו לאחר טבילה במנעלו ובאבק שע"ג רגליו וכו', וכן אסור להכנס להר הבית דרך טיול בעלמא, שהרי אף לגבי בית הכנסת ובית המדרש שנינו בברייתא (מגילה כח:), אין מטיילין בהן, ואין נכנסין בהן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים וכו'. וכן פסק הרמב"ם (בפ"ז מה' בית הבחירה ה"ב), שמכלל מצות מורא מקדש, שלא להכנס להר הבית אלא לדבר מצוה. וכ"מ שהמקור כנ"ל. והנה גם זה לא הותר אף לאחר שטבל לקריו, אלא חוץ למקום העזרות, והחיל, שמשום טומאת מת צריך להזהר מאד ולהתרחק באופן שלא ישל ויכנס למקום העזרות והחיל.

30. שו"ת משפט כהן (ענייני ארץ ישראל) סימן צו

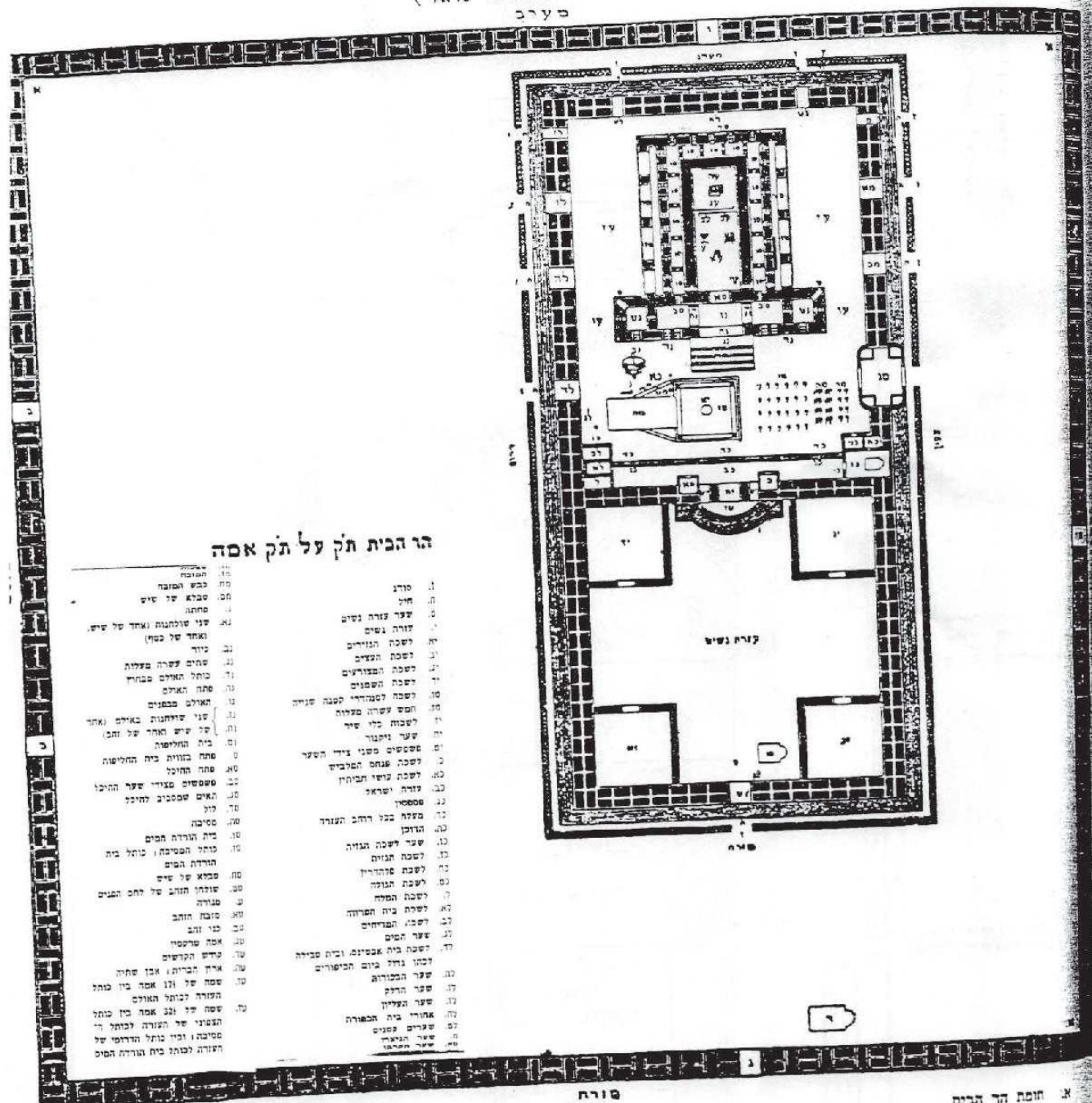
אכן חוץ מהטעם הפשוט הזה, דמהרה יבנה המקדש, ויהיו מורגלים להכנס שם בטומאה, י"ל שראו חז"ל (עוסק כאן לשיטת הראב"ד שמורא המקדש קיים למרות שאין קדושה למקום המקדש) לקיים קדושת המקדש, כדי שתתמיד בנו היראה העליונה של מורא מקדש, ולא מן המקדש אתה מתירא אלא ממי שהזהיר על המקדש, כיבמות ו' א. וכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, וכשם שהתורה הרחיקה את האדם ברוב הפעמים מן המקדש, ודוקא ע"י הרחוק יכנס הגודל והמורא בלב, וכמ"ש הרמב"ם במו"נ באריכות דבריו בפמ"ז משלישי, וכן החנוך במצוה קפ"ד בענין ל"ת דואל יבא בכל עת אל הקודש... וא"כ כל יסוד המורא משתרש בלבבנו דוקא ע"י ההתרחקות ואי - ההזכרה, שזה מורה לנו שאין אנו מוכשרים למעלה עליונה זו של הזכרת השם הקדוש, וה"נ ע"י מה שאנו נזהרים מלהתקרב בהיותנו טמאים אל המקום הקדוש הרינו מקיימים מצות מורא מקדש, והוא יותר יקר מאותה היראה הבאה בדרך קירוב בעת שאין אנו מוכשרים לו... ה"נ אין פלא אם תחת להתנהג עם המקום הקדוש בדרך גסות וכניסה של טומאה, שהי' בלא ספק מתנהג כך אם לא הי' אסור להכנס בו בטומאה כבזה"ז, הרחיקו אותנו חז"ל מלהתקרב אליו, אפי' לשם רנה ותפלה, שאין הריוח הזה כלום לגבי ההפסד של גסות הלב במקום המקודש הזה, והננו עומדים ביראה מרחוק ומצפים לחסד ד' שישוּב ירחמנו ויאר לנו באור גאולה שלמה, שנזכה על ידה לטהרה גמורה, באופן שנוכל להתקרב לבית תפארתנו בכל מדת הקדושה הראוי' לו.

מקורות נוספים להרחבה

- ספר הר הבית- הרב שלמה גורן- לאורך כל הספר מבאר באריכות רבה הרב גורן את דעתו שהינה דעת יחיד בין כל גדולי דורו לפיה מותר הלכה למעשה להיכנס לשטחים מסויימים בהר הבית. יש לעיין במפה המסכמת לדעתו את כל השיטות בעניין השטחים המותרים בכניסה כיום בהר הבית, ולהשוותה למפת הנכנסים כיום להר הבית (מופיע באינטרנט) ולהבין האם הנכנסים כיום סומכים על הרב גורן בכניסתם
- ציץ אליעזר חלק י סימן א סעיף ט - בתשובה מבאר המחבר את דעת רוב הפוסקים כפי שמובאת בנספח א' לפיה אסור להיכנס לרחבת הר הבית בכל מקום שהוא
- למקדשך טוב עמודים 175-213 הרב אבינר- במספר מאמרים קצרים מפי הרב אבינר והרב טאו מבואר החלק האמוני של איסור העלייה להר הבית בזמן הזה. יש לעיין בדברי הרצי"ה המובאים במאמרים אלו, ולראות האם מסתבר לומר, מה שאומרים מקצת מתלמידיו שגם הוא בימינו היה מתיר כניסה להר הבית לכלל הציבור.

תרשים בית המקדש עם חומות העזרה והר הבית
 (לפי שיטת בעל "תפארת ישראל")
 סעיף

הר הבית תק על תק אסה

1. אולם המועד	21. שער צדק	41. שער המזרח	61. שער המערב
2. אולם המועד	22. שער צדק	42. שער המזרח	62. שער המערב
3. אולם המועד	23. שער צדק	43. שער המזרח	63. שער המערב
4. אולם המועד	24. שער צדק	44. שער המזרח	64. שער המערב
5. אולם המועד	25. שער צדק	45. שער המזרח	65. שער המערב
6. אולם המועד	26. שער צדק	46. שער המזרח	66. שער המערב
7. אולם המועד	27. שער צדק	47. שער המזרח	67. שער המערב
8. אולם המועד	28. שער צדק	48. שער המזרח	68. שער המערב
9. אולם המועד	29. שער צדק	49. שער המזרח	69. שער המערב
10. אולם המועד	30. שער צדק	50. שער המזרח	70. שער המערב
11. אולם המועד	31. שער צדק	51. שער המזרח	71. שער המערב
12. אולם המועד	32. שער צדק	52. שער המזרח	72. שער המערב
13. אולם המועד	33. שער צדק	53. שער המזרח	73. שער המערב
14. אולם המועד	34. שער צדק	54. שער המזרח	74. שער המערב
15. אולם המועד	35. שער צדק	55. שער המזרח	75. שער המערב
16. אולם המועד	36. שער צדק	56. שער המזרח	76. שער המערב
17. אולם המועד	37. שער צדק	57. שער המזרח	77. שער המערב
18. אולם המועד	38. שער צדק	58. שער המזרח	78. שער המערב
19. אולם המועד	39. שער צדק	59. שער המזרח	79. שער המערב
20. אולם המועד	40. שער צדק	60. שער המזרח	80. שער המערב

